

An Ethnological Perspective on Socialization in Romanian Families

O PERSPECTIVĂ ETNOLOGICĂ ASUPRA SOCIALIZĂRII ÎN FAMILIILE ROMÂNEȘTI

ELISABETA STĂNCIULESCU

References are firstly made to socialization as a topic of ethnological analysis. In the second part, the author presents R. Benedict's unpublished paper "Rumanian Culture and Behavior", written in 1943 (Institute for Intercultural Studies, New York).

Procesele de socializare pe care le implică interacțiunea cotidiană a membrilor unei familii, indiferent de dimensiunile și structura acesteia, au făcut obiectul cercetării din perspective multiple: pedagogică, psihologică, istorică, sociologică, juridică, medicală și.a.m.d.

Socializarea ca obiect al etnologiei

Primele anchete empirice ne sunt, însă, furnizate de cercetarea etnologică¹. Termenul "etnologie" a fost utilizat pentru prima dată în *Essai sur l'éducation intellectuelle avec le projet d'un science nouvelle*, lucrare publicată de Chavannes în 1787. Și, chiar dacă mulți istorici ai științei înclina să considere că act de naștere al etnologiei înființarea primei societăți savante specializate la Paris în 1839, lucrarea lui Chavannes are meritul de a anunța apariția noii discipline și de a face din educație, înțeleasă ca o formă particulară a procesului de socializare, una din temele ei privilegiate.

Potrivit investigațiilor făcute de Pierre Erny (1981), perspectiva etnologică asupra educației a evoluat odată cu obiectul acesteia. Într-o primă etapă, aceea a etnologiei înțeleasă ca știință care își propunea să studieze societățile "primitive" sub aspect global, creșterea și socializarea copiilor apar ca realități pe care orice monografie le pune în evidență, dar și ca obiect

O PERSPECTIVĂ ETNOLOGICĂ ASUPRA SOCIALIZĂRII

autonom de cercetare¹. Din momentul în care specialiștii au constatat "moartea primitivului", etnologia se află în căutarea unui nou obiect. Pentru o parte dintre cercetători, acest obiect este constituit din "partea de primitivism și arhaism care subzistă în orice societate, ca și în orice individ" (Erny, 1981, p. 18): gândirea "sâlbatică" (Lévi-Strauss), dominată de afectivitate, activitate de simbolizare și mit (Lévy-Bruhl). Pentru o astfel de știință, lumea copilului este studiată în calitate de univers care reproduce, în forma jocului dominat de imaginar, irațional, fantasme, mituri, universul adult de altădată. Pentru o altă categorie de cercetători, cum este cazul lui J.Poirier, etnologia are ca obiect grupurile sociale restrânse (sate, familii, blocuri de locuit, cartiere, unități de vecinătate, scoli, asociații, cluburi etc.) caracterizate prin raporturi de tip "comunitar", asemănătoare cu cele "primitive": un grad relativ înalt de omogenitate (care nu exclude, totuși, diferențierea), solidaritate, cunoaștere reciprocă, comunicare directă și orală. Din punctul de vedere al educației, această etnologie operează o distincție fundamentală între niveluri concentrice ale socializării: copilul este socializat mai întâi în cadrul comunitar, familial sau și al unui grup local restrâns, pentru a fi introdus treptat în societățile complexe, anonime și eterogene. Primele experiențe sunt esențiale pentru întregul parcurs al vieții individului, comportamentul adultului reproducându-le în forme specifice. În sfârșit, în spațiul științific american, "antropologia culturală" distinge între individ (personalitate), societate și cultură. Pentru Ralph Linton, de pildă, individul constituie obiectul psihologiei, dar, încrât trebuințele și nevoile sale se situează la baza tuturor fenomenelor sociale și culturale, el este punctul logic de plecare al oricărui cercetări privind o configurație mai largă. Societățile sunt definite ca ansambluri organizate de grupuri umane și fac obiectul sociologiei. La rândul ei, "O cultură este

configurația comportamentelor învățate și a rezultatelor lor, ale căror elemente componente sunt împărtășite și transmise de către membrii unei societăți date" (Linton, 1945, trad. Rom. 1968: 72) și este studiată de antropologie. Cum individul, societatea și cultura nu pot fi separate decât la nivel analitic, psihologia, sociologia și antropologia nu și pot aborda obiectul și nu se pot dezvolta decât împreună. Socializarea, ca proces prin care individul devine din ființă biologică o ființă socială corespunzătoare unei organizări sociale determinante și prin care sunt create condițiile integrării lui ca membru al acesteia, implică în mod necesar un proces de interiorizare a modelelor culturale (enculturăție, inculturăție, aculturăție, endoculturăție). Un curent al antropologiei culturale americane, la originea căruia se află Franz Boas și a cărui denumire, *Culture and Personality*, este sugestivă, afirmando că între educație și cultură există o relație de reciprocitate, de "afinitate", de "corespondență": educația este un fenomen "total" întrucât ea imprimă în individ totalitatea unei culturi². Rezultatul ei este construirea componentei fundamentale a personalității, *personalitatea de bază (modală)* (Kardiner, 1939)³, constituită din trăsături profunde ale personalității, comune unui ansamblu de indivizi și care le permit acestora să se identifice cu o colectivitate și cu fiecare dintre membrii ei și, în același timp, să se diferențieze de celelalte colectivități și de fiecare dintre membrii acestora.

Pentru culegerea, înregistrarea și conservarea datelor empirice, etnologia utilizează o mare diversitate de tehnici și calitative, privilegiind, totuși, observația participativă de lungă durată, "mărturia" indigenului - "informator" privind semnificația unui obiect sau a unei practici, istoria vieții, colecția de obiecte autohtone, înregistrarea audio, fotografie, filmul. Sunt descrise practici cotidiene (suptul și, mai general, hrănirea, igiena corporală, mânăgăiatul, activități casnice sau desfășurate în

afara spațiului domestic, jocul, somnul), dar și ritualuri de inițiere care îi aduc pe copii (non-adulți) în relație directă sau indirectă cu părinții, cu frații și surorile, cu alte rude, iar pe baza lor sunt identificate particularitățile culturale ale sistemului de educație: etape, finalități, conținuturi (valori, cunoștințe și abilități), distribuția puterii și a rolurilor, mijloace, recompense și sancțiuni etc.

Sub aspect teoretic, interpretările etnologice și antropologice sunt dominate de funcționalism și psihanaliză. Ele arată modul în care, mijlocind relația dintre individ și cultură, educația asigură consensul, funcționarea culturii (societății) ca întreg și continuitatea culturală (socială). Pe de altă parte, ele repun în discuție principalele teze ale psihanalizei lui Freud, insistând asupra importanței primelor experiențe de viață în constituirea comportamentului adult și confirmând sau infirmând existența "complexului Oedip" într-o cultură sau alta.

Principala concluzie care se desprinde din întreaga tradiție etnografică, etnologică și antropologică este aceea a *variabilității* fenomenului educațional. Există, înainte de toate, o evidentă *variabilitate socio-culturală*: fiecare grup investigat, fiecare cultură se caracterizează printr-un sistem specific al educației care corespunde structurilor sociale și culturale⁵. O serie de cercetători pornesc de la premisa eterogenității sociale și culturale a colectivităților, determinate de evoluția diviziunii sociale a muncii, și vorbesc despre poziții diferite ale indivizilor (*status-uri*) cărora le sunt asociate modele de comportament diferențiate (roluri); rezultă că peste structurile personalității de bază educația suprapune o *personalitate de status*⁶ și că se poate vorbi despre o *variabilitate pozitională* a educației, adevarare a obiectivelor, conținuturilor, activităților etc., în funcție de *role-status-ul* social actual și de cel anticipat al educatului. Această variabilitate pozitională este responsabilă, de pildă, de deosebirile între comportamentele

bărbaților și femeilor; feminitatea și masculinitatea nu rezultă din caracteristici naturale biologice, chiar dacă au ca punct de plecare aceste caracteristici, ci sunt construite social în procesul educației (Mead, 1935; Linton, 1945; Bourdieu, 1980). O variantă a teoriilor stratificării sociale și variațiilor educației în funcție de poziții afirmează existența unor grupuri (clase) sociale aflate în conflict și a unor subculturi de grup (clasă). Ele pun în evidență o *variabilitate de clasă* a sistemelor de educație, dezvăluind modul în care individul nu se naște cu personalitate de suspus sau de stăpân, ci o dobândește în funcție de clasa căruia îi este destinat prin însuși faptul de a fi recunoscut ca membru al ei din momentul nașterii sale (Davis și Havighurst, 1953; Lewis, 1965).

Dincolo de variațiile culturale pe care sinteza etnologică le pune în evidență, antropologia (Malinowski, 1944) consideră educația ca una dintre nevoile fundamentale (*basic needs*), alături de nevoile de subzistență, de înrudire, de adăpost, de protecție, de activitate și de igienă, ale ființei umane de pretutindeni și dintotdeauna: familia (nucleară) reprezentă răspunsul cultural imediat la nevoile de subzistență, de protecție, de reproducție și de educație. Pentru Kardiner, educația reprezintă procesul universal prin care fiecare cultură reușește ca, prin mijloace proprii, să canalizeze și să controleze impulsurile; rezultă de aici caracterul său constrângător (cf. Erny, 1981). Caracterul speculativ al unor afirmații de acest gen a fost de multe ori subliniat. Ceea ce interesează, însă, aici este faptul că, la nivel teoretic, ca și la nivel empiric, etnologia respinge ideea existenței unor societăți fără educație demonstrând vechimea și universalitatea proceselor educative și, totodată, prezența acestor procese în grupul familial.

Ruth Benedict: Rumanian Culture and Behavior

Studiul *Rumanian Culture and Behavior*, elaborat de antropologul american Ruth Benedict în noiembrie 1943 pe baza datelor culese de la "informatorii" (în accepțiunea etnologică a termenului) români și care a răspuns, se pare, unei comenzi a serviciilor secrete americane, rămâne singurul care ne oferă o imagine coerentă a procesului de socializare în familiile românești. El conține informații cu privire la istoria noastră (nu toate în acord cu opiniile istoricilor români), cu privire la potențialul și organizarea economică⁷, la structura socială a satelor și orașelor, la modul de viață și la mentalitățile diferitelor categorii, dar și la raporturile dintre generații și la creșterea copiilor.

Principiul fundamental al organizării societății românești din perspectiva raporturilor intergeneraționale este cel al *autoritatii și prestigiului vârstnicilor*. Vârstă aduce prin ea însăși prestigiu și autoritate: profesiile din vârful piramidei sociale sunt exercitate aproape întotdeauna de persoane mai în vîrstă, iar tinerii nu pot să-i contrazică pe cei vârstnici fără ca o astfel de atitudine să atragă o aspră sanctiune. Respectul datorat vârstnicilor se manifestă cel mai pregnant în raporturile cu tatăl: el este cel care gestionează resursele atât timp cât Tânărul rămâne în casa părintească, chiar dacă acesta este căsătorit; orice sumă trebuie cerută tatălui, iar dimensiunile sale corespund riguros destinației pentru care este solicitată. Copiii sunt socializați într-un sever respect al vârstei și nu li se permite să "răspundă" ("să întoarcă vorba") părintilor, în special tatălui. Controlul patern nu are limite în timp, el se menține atât timp cât nu intervene o ruptură între tată și fiu. Totusi, atât în mediul rural, cât și în cel urban, controlul parental nu vizează activitățile de

timp liber ale copiilor și tinerilor. Informatorii din mediul urban îi menționează pe bunici ca membri ai gospodăriei și afirmă că, de departe de a fi mai permisivi decât părinții, aceștia cer un respect extrem, astfel încât pentru un copil de cinci ani prezența bunicilor este o "tortură".

Pe lângă principiul autoritatii vârstnicilor, în special a tatălui, creșterea copilului român este dominată de un principiu al *protecției* care guvernează în special raporturile mamă-copil. Cu toate că punte mare preț pe corpul și pe puterea ei de seducție, pentru femeia româncă apariția copilului aduce o satisfacție fără egal. Cultura română face parte dintre culturile care idealizează tipul feminin matern, după modelul biblic al Mamei Mântuitorului. Aceasta poate explica rata înaltă a natalității (cea mai înaltă din Europa, la vremea respectivă). În același timp, însă, în regiuni cum sunt Banatul, părți din Transilvania, Bucovina, ca și în marile orașe, modelul familiei cu doi copii tinde să se impună. Protecția copilului începe chiar din perioada intrauterină. Româncele cred că, dacă femeia însărcinată este supărată, starea sufletească și viața însăși a copilului se află în primejdie. După naștere, protecția este orientată atât către aspectele materiale ale vieții copilului, cât și către aspectele "spirituale". Noul născut este strâns înfășat și i se dă să sugă oricând pare a manifesta nevoie de a fi hrănit. Deși R.Benedict nu o afirme explicit, informațiile pe care le redă conduc la concluzia că, pentru români, hrana pare a fi nevoie fundamentală a copilului și, în consecință, obligația fundamentală a părintilor. Niciodată, consecința ea, un părinte român nu-și pedepsește copilul privindu-l de hrana și, în afara cazurilor în care familia este prea săracă, copilul este hrănit în casa părintilor săi. Mama îl hrănește la sân, iar problema absenței laptelui matern se pune extrem de rar. Calitatea hranei astfel furnizată nu intră niciodată în discuție și probabil că tocmai

această calitate a laptelui explică mortalitatea infantilă deosebit de ridicată care rămâne altfel de neînteleasă în condițiile atitudinii protectoare a mamei. Liniștea noului născut în timpul somnului este una dintre preocupările principale, iar a-i da vin copilului de șase luni "ca să doarmă bine" este o practică obișnuită. În plus, părinții protejează copilul de "spiritele rele" și se străduiesc să atragă de partea acestuia bunăvoiința "ursitoarelor".

Primii ani sau măcar primele luni de viață se petrec într-o atmosferă de afecțiune, tandrete și securitate. Mângâierile fac parte din conduită obișnuită a mamei, copilul este legănat când plânge și este purtat în brațe. Atașamentul între mamă și copil este foarte puternic și este considerat ca având la bază o legătură de sânge, naturală. Niciodată legătura nu o poate suplini. Informatorii nu menționează nici o formă de atașament între copii din familiile "superioare", care își pot permite angajarea unei doici (a unei tinere din mediul rural, de obicei), și aceasta din urmă. De asemenea, femeile neagă un atașament general față de copii și subliniază că afecțiunea lor îi vizează numai pe copiii proprii. Copiii adoptați sunt deplânși și se afirmă despre ei că nu-și iubesc părinții adoptivi. Atașamentul nu este invocat nici în descrierea raporturilor cu moașta care asistă nașterea și al cărei rol se reduce de cele mai multe ori la aceasta, și nici în cea a raporturilor cu nașii de botez, aleși în funcție de prestigiul lor și nu de considerente de ordin sentimental.

Primele frustrări sunt legate de întărcat, asociat de obicei cu apariția unei noi sarcini, astfel încât de la început un frate (o soră) mai mic(ă) este percepția(ă) ca un "pericol", ca un "uzurpator" al poziției copilului. Percepția negativă este întărită de pedepsele pe care mama le administrează totdeauna copilului mai vârstnic care ar trebui să aibă "mai multă minte" decât mezinul. Sanctiunile nu sunt administrate sistematic, în funcție de o

regulă de comportament care trebuie respectată și, de aceea, nu au totdeauna justificare în ochii copilului. Pentru disciplinare, este cultivată frica, făcându-se apel la forțe reale (jandarmeria, în mediul urban) sau imaginare (vrăjitoare și.a. în mediul rural).

Igiena copiilor români prezintă o serie de particularități. Din prima copilărie, regiunea genitală este considerată "murdară", iar atingerea ei de către mamă în timpul igienei anale este un foarte puternic tabu. Aceasta se prelungescă ulterior în conduită copilului, evitarea masturbării fiind una dintre îndatoririle principale ale părinților. Ruth Benedict apreciază că românii fac parte dintr-un grupul populat al căror model cultural separă autoerotismul și viața sexuală. Adultul român se îmbăiază rar, iar această deprindere este transmisă copiilor foarte devreme ("Adult habits of non-bathing are established early in childhood"). Chiar dacă scăldatul în râu este frecvent, în special la copii, el nu are nici o semnificație vizând igiena corporală. Tânărul moldovean spune că un bărbat se îmbăiază de două ori, la botez și la înmormântare. O dată pe săptămână, sâmbătă, se spălă părul⁸. Curătenia este definită prin a avea haine curate, iar acestea sunt spălate frecvent și insistent.

Din prima copilărie sunt cultivate diferențe între cele două sexe. Românul este convins că aceste diferențe sunt "în firea lucrurilor", că "fata cere furca, iar băiatul pușca" în mod natural. Deși învață foarte devreme să-și administreze hrana cu propriile mâini, atât în sate, cât și în orașe, copiii așteaptă să "li se pună masa". Băieții sunt, în mod special, încurajați în acest comportament. R.Benedict leagă aceasta de faptul că familia nu dispune de hrana suficientă pentru a lăsa copilul să mănânce când și cât dorește. Deosebirile dintre sexe sunt cultivate și prin activitățile domestice în care copiii sunt implicați de timpuriu (începând cu vîrstă de cinci ani). Ei sunt,

O PERSPECTIVĂ ETNOLOGICĂ ASUPRA SOCIALIZĂRII

în general, solicitați în supravegherea și îngrijirea animalelor, dar fetele sunt mai totdeauna antrenate în activități desfășurate în spațiu limitat și închis al gospodăriei.

În România sunt instituționalizate grupurile de vârstă-sex. Copiii care au depășit vârsta de șapte ani constituie grupuri de joacă separate ale băieților și fetelor, iar în mediul rural școala practică aceeași separare a sexelor. De asemenea, în preadolescență și în primii ani ai adolescenței, fetele și băieții constituie grupuri (de obicei din două persoane) de "surori de cruce" și "frați de cruce". O astfel de legătură este încheiată pe viață și numai moartea unuia (uneia) dintre "frați" ("surori") îi poate pune capăt. Ea dă naștere unui tip particular de obligații între adulții vizând ajutorul mutual, inclusiv cel economic. Separarea grupurilor de copii și adolescenți urmează nu numai criteriul sexual, ci și pe cel social, astfel încât conștiința diferențelor statutare se dezvoltă de timpuriu. În mediul rural, fiii și fiicele oficialităților (primar, preot) se joacă împreună, separat de ceilalți copii, iar pentru copiii de țărani fiul "boierului" este "domnișorul".

Raporturile cu școala nu pot fi înțelese în afara structurii sociale particulare din România care este prezentată ca singura țară sud-est europeană cu o structură de clasă puternică și polară. Pe de o parte, bogăția și puterea politică se asociază dând naștere unei clase care profită prea mult de suportul maselor, astfel încât, pe de altă parte, țărăniminea este convinsă că tot restul societății trăiește din munca ei. Reprezentările țărănenilor opun un "noi", locuitori ai satelor, și un "non-noi", orașeni, iar raporturile sale cu celelalte categorii sunt dominate de neîncredere. "Să ai încredere în român numai atâta timp cât poartă costumul popular" (*"Trust the Rumanian only so long as his shirt hangs out"*), spune un proverb. Dincolo de aceasta, cele două clase împărțăesc aceeași încredere în institutia proprietății

private, ca și același respect față de tradiții și obiceiuri.

Clasa de mijloc, mobilă din punct de vedere economic, este clasa biocratică, a funcționarilor statului, oameni care "se nasc datorită resurselor statului, trăiesc din salariul statului și mor cu pensia statului". Accesul la poziții diferite în structura biocratică (politician, funcționar, jandarm, cadre didactice sau preot) reprezintă aspirația tinerilor care doresc să depășească condiția clasei de origine. La acest nivel, pozițiile sunt evaluate mai puțin în funcție de mărimea salariului sau de calitatea activității și mai mult în funcție de gradul de acces la "bacău" și la "înlesniri" diferite ("cuts of all kinds"). Avocații reprezintă prototipul poziției superioare, dat fiind accesul lor la aceste avantaje. Indiferent dacă aceasta este o practică generalizată sau nu, foarte important este faptul că opinia generală în această categorie a populației este că "în România, oricine poate fi cumpărat", iar lumea se împarte în persoane care au și persoane care nu au prerogative, hârtii oficiale etc. de vândut. În aceste condiții, școala este percepță ca mijlocul de "a ajunge departe" pentru copiii din mediul urban. Totuși, cu excepția familiilor de evrei, performanța școlară nu are mare importanță; ceea ce contează este "a trece clasa". Nu performanța școlară în sine are valoare, ci diploma obținută, întrucât numai posesorii ei au acces la un loc de muncă în aparatul biocratic. Băieții, în special, sunt lăsați să se joace, iar părinții nu fac eforturi pentru a-i determina să-și facă temele. În mediul rural, se spune adesea: "dacă nu ești boier, școala nu-ti este de nici un folos". De aceea, copiii de țărani sunt ținuți frecvent acasă. O situație deosebită este identificată în Transilvania, unde, spre surprinderea informatorului țărăan, copiii români "merg la școală exact ca și cei ai sașilor". Un număr însemnat de asociații guvernamentale oferă băieților facilități pentru continuarea studiilor, cu condiția ca aceștia să fie recomandați de

învățător sau de preot. Un băiat care nu a reușit să obțină ajutorul unei astfel de asociații, în pofida rezultatelor școlare bune și a recomandărilor, atribuie insuccesul faptului de a nu fi avut bani să dea "bacășis".

Concluzii

Benedict sugerează că românii diferențiază trei etape în evoluția copilului: (1) copilăria mică, care durează până la șapte ani și care focalizează atenția mamei asupra nevoilor de hrănă și afecțiune ale copilului; (2) o perioadă cuprinsă între șapte ani și preadolescență (cincisprezece-saisprezece ani) în care nevoile copilului, cu excepția nevoii de hrănă, par a fi lăsate pe seama grupurilor de vârstă și în care raporturile cu părinții se construiesc în jurul unor nevoi ale familiei, influența parentală fiind redusă la antrenarea copilului în munci domestice în funcție de sex; (3) preadolescența și adolescența, etapă în care familia devine interesată de viața sexuală a băiatului (găsind o femeie cu experiență care să-l inițieze, angajând o sevitoare Tânără sau dându-i bani pentru frecvențarea "casei de toleranță") și de priceperea fetei de a se pune în valoare la "horă" ori de a practica ritualuri magice pentru a atrage potențialii soți.

Fără ca studiul să formuleze explicit aceasta, *hrana, munca în beneficiul familiei și sexul* sunt, alături de *autoritatea vârstnicilor, legătura de sânge* (afecțiunea necondiționată între părinții naturali și copiii lor, și numai între acestia), *segregația naturală* între masculin și feminin, *diviziunea societății* în grupuri de prestigiu (status), ocuparea de către băieți a unei *pozitii în aparatul biocratic* și cultivarea raporturilor cu persoane aflate pe *pozitii de prestigiu*, valorile principale care fac obiectul transmiterii intergenerationale în procesul socializării desfășurat în familie,

pe care "informatorii" români le pun în evidență. Grupurile de egali (grupuri de vârstă-sex) întăresc aceste valori.

Ca întreaga antropologie culturală americană, studiul *Rumanian Culture and Behavior* abordează procesele de socializare din perspectiva coerentei lor cu sistemul cultural și social global. Dar, cu toate că subliniază polarizarea societății românești, el nu oferă decât prea puține informații despre sistemul de socializare în familiile care concentrează bogăția și puterea în România. Descrierile urmăresc în principal variația pe axa rural-urban, privilegiind modelul țăranesc și mai ales pe cel al clasei de mijloc urbane. În plus, el se limitează la o analiză globală a fiecărei dintre aceste două "sub-culturi", fără a identifica eventuale variații de comportament în interiorul aceleiași categorii de populație și fără a elabora tipologii mai nuanțate. De altfel, astfel de tipologii nu s-au impus în literatura de specialitate decât în ultimele două decenii.

Indiferent de limitele acestui studiu, care sunt de altfel limite ale unei etape în cercetarea etnologică, prin faptul de a fi fost elaborate într-un context științific de talia antropologiei culturale americane și în conjuncturi politice care impuneau realism, descrierile pe care el le conține au credibilitate. Iar aceste descrieri sugerează că, la jumătatea secolului nostru, fenomene sociale cum sunt gerontocrația, paternalismul, familialismul, clientelismul, birocratismul ori privilegiul masculinității în raport cu pozițiile superioare aveau rădăcini puternice în modelul cultural românesc și că același model făcea ca românii să fie foarte sensibili la privațiuni alimentare, în special ale copiilor lor, și sexuale. Întrebarea este în ce măsură transmiterea acestor valori a continuat la generațiile postbelice, cu alte cuvinte în ce măsură generațiile actuale poartă în ele o organizare socială așezată pe principiile formulate mai sus și o reproduc în experiențele cotidiene. O întrebare căreia i

O PERSPECTIVĂ ETNOLOGICĂ ASUPRA SOCIALIZĂRII

se poate imputa retorismul și tendențialitatea, dar la care se poate răspunde reluând cercetarea proceselor de transmitere

intergenerațională în familiile românești actuale.

Note și bibliografie

1. Pentru simplificarea frazei, vom utiliza în continuare termenul "etnologie" ca termen generic, însăcum aștrău, etnografia, etnologia și antropologia sunt trei niveluri succesive de sinteză și de abstractizare ale același domeniu al științei: *"Etnografia, etnologia și antropologia nu constituie trei discipline diferite sau trei concepții diferite cu privire la aceleași studii. De fapt, ele sunt trei etape sau trei momente ale uneia și aceleiași cercetări, iar preferința pentru unul sau pentru altul dintre acești termeni exprimă numai o orientare predominantă a atenției către un tip de cercetare care nu le exclude niciodată pe celelalte două"* (Lévi-Strauss, 1958: 388). Etnografia reprezintă stadiul inițial al cercetării în care, prin contactul direct cu realitatea, se efectuează observații directe, interviuri, înregistrări sonore și fotografice, filme etc. Pe baza căror se construiesc ulterior descrieri, clasificări, monografii. Pornind de la datele etnografice, etnologia propriu-zisă reprezintă un prim nivel al *sintezei*, reconstituind viața socială a unei populații oarecare în forma unui întreg coherent după o logică a expunerii ce rezultă din opțiunile teoretice ale cercetătorului. Indiferent de modalitatea de defini obiectul său "material" (populații "primitive", partea de "primitivism" persistentă în societățile moderne, colectivitățile restrânse și ale căror limite pot fi precizate, cultura) etnologia se caracterizează prin: *contactul direct și prelungit* al cercetătorului cu realitatea investigată, idealul unei abordări *exhaustive* a acestei realități, preocuparea de a înțelege cultura din punctul de vedere al *autohtonului* și de

a accede, în același timp, la nivelul *profund* al comportamentelor, interesul pentru *comparație* și pentru identificarea aspectelor *diferite* ale diferențelor culturii. *Antropologia* (socială, culturală sau filosofică) realizează un al doilea nivel al sintezei, procedând la comparații între diferențele moduri de viață ale colectivităților umane pentru a desprinde principiile comune și constante. Atât etnologia, cât și antropologia au, la niveluri diferențiate, o vocație sintetică. Totuși, după opinia lui Erny (1981), în timp ce prima este o știință a diversității și aspectelor particulare, cea de-a doua se afirmă ca știință a convergenței și unității.

2. Erny (1981, p. 16) ne oferă o lungă listă de autori și titluri: R. Steinmetz, *Das Verhältnis zwischen Eltern und Kindern bei den Naturvölkern*, 1892; A.F. Chamberlain, *The Child and childhood in Folk-Thought*, 1896; Ch. Letourneau, *L'évolution de l'éducation dans les diverses races humaines*, 1898; D. Kidd, *Savage Childhood*, 1906; H. Ploss și B. Renz, *Das Kind in Brauch und Sitte der Völker. Völkerkundliche Studien*, 1911; E. Francke, *Die geistige Entwicklung der Negerkinder*, 1915; D. Hamblay, *Origins of Education Among Primitive Peoples*, 1926; B. Malinowski, *The Father in Primitive Society*, 1927; W. Koppers, *Pädagogik in der Urkultur*, 1927; N. Miller, *The Child in Primitive Society*, 1928; A. Mairon, *Eine Untersuchung über die Erziehung bei den primitiven Völkern der niederen Sammler und Jäger*, 1928; J.M. Evans, *Social and Psychological Aspects of*

Primitive Education, 1932; B.Gutmann, Die Stammeslehrnen der Dchagga, 1932; H.Hedenus, Wesen und Aufbau der Erziehung primitiver Völker, 1933; A.E.Jensen, Beschneidung und Reifezeremonien bei Naturvölkern, 1933; A.Helser, Education of Primitive People, 1934; M.Griaule, Jeux dogons, 1938; M.J.Fortes, Social and Psychological Aspects of Education in Taleland, 1938; O.F.Raum, Chaga Childhood, 1940; C.Béart, Jeux et jouets de l'Ouest africain, 1955; T.Woody, Life and Education in Early Societies, 1949; R.Alt, Vorlesungen über die Erziehung auf frühen Stufen der Menschheitsentwicklung, 1956; etc.

3. "Dacă educația fundamentează cultura în individ, cultura regleză la rândul ei educația: există între ele aceeași reciprocitate pe care psihologia o identifică între individ și situație (...) Între educație și cultură trebuie să vorbim mai degrabă despre afinitate, sau, cum spune însuși Gorer, despre corespondență" (Dufrenne, 1953, p. 118).

"Educația este totală și nu se rezumă la o serie de practici sau de discipline izolate. Prin ea, întreaga cultură încearcă să se impună copilului și i se revelează ca atmosferă (...) O trăsătură nu exercită influență decât în interiorul unei configurații și pentru că se acordă cu ea (...) Pe scurt, contextul este cel care determină sensul și efectul unei trăsături, așa cum contextul istoric determină sensul unui eveniment. Iar acest context este, pe măsură ce copilul crește și orizontul perceptiei sale se îndepărtează, pe măsură ce instrucția ia locul primelor îngrijiri; cultura în întregul ei: întregul mediu cultural contribuie la educație" (Dufrenne, 1953, pp. 119-120).

4. Kardiner înțelege personalitatea de bază ca "o configurație psihologică particulară proprie membrilor unei societăți date și care se manifestă printr-un anumit stil de

viață pe care indivizii brodează variantele lor particulare" (Dufrenne, 1953, p. 128). La rândul său, Linton o înțelege în termenii următorii: "Acesta elemente comune ale personalității formează laolaltă o configurație destul de bine integrată, care poate fi denumită *tipul personalității de bază* pentru întreaga societate. Existența acestei configurații furnizează membrilor societății accepții și valori comune și face posibil un răspuns emotional unificat al membrilor societății la situații în care sunt implicate valorile lor comune. (...) Fiecare societate are propriul ei tip de personalitate de bază". (Linton, 1945, trad. Rom. 1968, p. 155-157). Atât Kardiner, cât și Linton, admit că personalitatea de bază este un produs al educației. Si chiar dacă "tipul personalității de bază al oricărei societăți este o medie, iar aceste medii pot差别 de la o societate la alta ca urmare a factorilor ereditari (...) factorii fiziolegici ereditari nu pot explica variația de la o societate la alta a normelor de personalitate" (Linton, 1945, trad. rom. 1968, pp. 162-163).

5. Iată ce scrie Margaret Mead: "Inventasem o nouă metodă de anchetă în teren. Știm să studiez copiii și să înglobez dezvoltarea lor în ansamblul unei culturi, introducând astfel un element dinamic în pictura vieții unei societăți care, fără aceasta, ar fi fost destul de ștersă" (Mead, 1972, trad. fr. 1977, p. 158)
6. "Se constată, de asemenea, că în fiecare societate există configurații suplimentare de răspunsuri, în funcție de anumite grupuri socialmente delimitate înăuntrul societății. Astfel, practic în toate cazurile bărbatilor și femeilor, adolescentilor și adulților, le sunt caracteristice configurații de răspuns diferențiate. Într-o societate stratificată pot fi constatare diferențe asemănătoare între răspunsurile caracteristice indivizilor de diferite nivele sociale, cum ar fi nobilii, oamenii de rând și sclavii. Aceste configurații de răs-

O PERSPECTIVĂ ETNOLOGICĂ ASUPRA SOCIALIZĂRII

punsuri legate de statut pot fi denumite personalități de statut (*Status Personalities*). Ele prezintă cea mai mare importanță pentru funcționarea societății, întrucât creează posibilitatea ca membrii ei să interacționeze cu succes chiar și numai pe baza indicatiilor de statut. Astfel, până și în contactele între oameni complet străini, simpla recunoaștere a pozițiilor sociale ale celor doi indivizi implicați creează fiecărui dintre ei posibilitatea să prezică modul în care va răspunde celălalt la majoritatea situațiilor. Personalitățile de statut admise de o societate sunt suprapuse tipului ei de personalitate de bază și sunt minuțios integrate cu acesta. Totuși, ele diferă de tipul personalității de bază prin ponderea foarte mare a răspunsurilor explicite

specifice" (Linton, 1945, trad. rom. 1968, p. 156).

7. "Rumania is without questions potentially the richest country in South-eastern Europe. Even with her present inadequate means of exploiting her resources..." (Benedict, 1943, p. 13).
8. Informațiile culese de Benedict amintesc imaginea mamei care spală capul copilului din cunoscutul tablou "Lăutul" al lui Ștefan Luchian (1868-1916). Dincolo de semnificațiile simbolice care pot fi degajate, nici o preocupare pentru trăirile și atitudinile pozitive ale copilului față de activitatea respectivă nu este sugerată; dimpotrivă, poziția copilului este una extrem de incomodă și exprimă mai degrabă crispăre și suferință.

Benedict, R., 1943, *Rumanian Culture and Behavior*, New York, distributed by Institute for intercultural studies (Not for publication), disponibil la University of Washington Libraries, Resource Sharing Service, Interlibrary Loans, Seattle, Washington 98195-0001.

Benedict, R., 1946, *Patterns of Culture*, New York, Penguin.

Bourdieu, P., 1980, *Le sens pratique*, Paris, Les Editions de Minuit.

Davis, A. și Havighurst, R.J., 1953. "Social Class and Color Differences in Child Rearing", în C.Kluckhohn și H.A.Murray, *Personality in Nature, Society and Culture*, New York, Knopf, pp. 308-320.

Erny, P., 1981, *Ethnologie de l'éducation*, Paris, L'Harmattan, 1991.

Kardiner, A., 1939, *The Individual and His Society. The psychodynamics of Primitive Social Organization*, Columbia University Press.

Lévi-Strauss, C., 1958, *Anthropologie structurale*, Paris, Plon.

Lewis, O., 1965, *La Vida. Une famille porto-ricaine dans une culture de pauvreté*, San Juan et New York, Paris, Gallimard.

Linton, R., 1945, *Fundamental cultural al personalității*, trad. rom., București, Editura Științifică, 1968.

Malinowski, B., 1944, *Une théorie scientifique de la culture*, trad. fr., Paris, Maspero, 1968.

Mead, M., 1935, *Sex and Temperament in Three Primitive Societies*, trad. fr. în M.Mead, *Moeurs et sexualité en Océanie*, Paris, Plon, 1963.

Mead, M., 1972, *Du givre sur les ronces, autobiographie*, trad. fr., Paris, Seuil, 1977.